

Col·loqui internacional *Les transformacions territorials a banda i banda dels Pirineus. Formes, lògiques i reptes*¹

Pau Alegre

Universitat Autònoma de Barcelona

Pau.Alegre@uab.cat

La complexitat creixent de les organitzacions socioespacials i les reflexions que aquestes susciten en els dominis de les ciències socials, de l'ordenació del territori i de la gestió pública, ens aboquen a un procés d'inflació territorial: permanència dels antics marcs polítics i administratius i creació de nous (estructures locals intermèdies com poden ser les intermunicipals, els *pays* o les comarques); nous perímetres temàtics o sectorials amb la intenció de promoure la unitat històrica, cultural o "natural" d'un àmbit geogràfic en relació, podem per cas, amb la patrimonialització o el sentiment de pertinença local; espacialitats reticulars, arxipelàgiques o fins i tot virtuals que s'alliberen de les lògiques mètriques de la contigüitat territorial.

És amb aquesta proposta de reflexió més general com es va convocar el Col·loqui Internacional que amb el títol de *Les transformacions territorials a banda i banda dels Pirineus. Formes, lògiques i reptes* va tenir lloc a la seu de l'Institut d'Estudis Catalans (IEC) els dies 19 i 20 d'abril en sessions de matí i tarda. L'esdeveniment va ser organitzat de conjunt per la Casa de Velázquez, l'Institut d'Estudis Territorials i la Societat Catalana de Geografia amb la col·laboració de l'Institut d'Estudis Catalans, l'Université de Lyon, l'École Normale Supérieure de Lyon i diversos equips de recerca de la Université de Pau et des Pays de l'Adour. Els professors Rafael Giménez-Capdevila, Claire

1. Crònica del col·loqui publicada el 6 de maig de 2010 al web de la Societat Catalana de Geografia.

Guiu, Jean-Baptiste Maudet, Francesc Nadal i Guillaume Vergnaud van tenir bona cura de la coordinació de l'esdeveniment.

L'acte d'obertura i presentació del col·loqui va ser presidit pel Sr. Salvador Giner, president de l'IEC, acompanyat pel Sr. Stéphane Michonneau en representació del Sr. Jean-Pierre Étienvre, director de la Casa de Velázquez, el Sr. Rafael Giménez-Capdevila, en representació del Sr. Daniel Serra de la Figuera, director de l'Institut d'Estudis Territorials, i amb la Sra. Guiu i el Sr. Nadal pel grup de coordinació. De bell principi, com va assenyalar un dels membres de la mesa inaugural, hom va acusar l'efecte Eyjafjallajökull, el volcà islandès responsable, en primera instància, del desgavell de les comunicacions aèries, la qual cosa va impedir la presència de nombrosos comunicants al col·loqui i, fins i tot, d'algun responsable de les entitats organitzadores que havia compromès l'assistència. Un bon advertiment, doncs, de la fragilitat de la xarxa mundial sobre la qual discorren els humans a l'encaç de l'optimització d'un sistema de moviment total.

Els treballs del col·loqui, sense perdre de vista la perspectiva global, van tocar més de peus a terra, eixarrancats a banda i banda dels Pirineus, en repassar i aprofundir l'anàlisi de canvis territorials singulars. Les qüestions clau havien estat plantejades en la mateixa convocatòria citada ratlles amunt. Quines són les formes, les lògiques, els reptes i els actors d'aquests territoris definits com a "nous", "emergents", "recomposats", "requalificats" o "reinventats"? A quines escales podem abordar la multiplicació dels marcs territorials i dels nivells de decisions? Com s'ho poden fer els geògrafs per a analitzar aquests territoris en construcció? Implica això noves perspectives o noves metodologies? Com s'ho pot fer la geografia, dintre del seu domini de competències, per a representar un paper d'expert, costat per costat amb els agents de decisió, en la construcció d'aquests territoris?

Així doncs, en el marc de l'espai europeu en construcció i del món en convulsió, el col·loqui va proposar la comparació entre els contextos francesos, catalans i espanyols per a fer possible d'avenç vers la comprensió de noves territorialitats així com vers possibles models emergents de gestió territorial. Amb aquesta finalitat, les vint-i-quatre comunicacions previstes van ser repartides en quatre tallers d'exposició i, com era d'esperar en un col·loqui, de discussió subsegüent:

- Dinàmiques i construccions transfrontereres
- Governança: canvis i resistències
- Cultures i temporalitats de la construcció territorial
- Organització territorial: divisions i recomposicions

No les presento pas en l'ordenament cronològic com es van succeir en el col·loqui. Se'l va fer venir bé el Sr. Oriol Nel·lo, secretari per a la Planificació Territorial del Departament de Política Territorial i Obres Públiques de la Generalitat de Catalunya i membre de l'IEC, per tal d'ordenar l'exposició de les seves reflexions en relació amb els processos de fons que empenyen les "regions" a establir estratègies d'aliances polítiques i empresarials amb els veïns. És a dir, a causa de la interdependència creixent dels territoris, impulsada per

A la mesa, d'esquerra a dreta: R. Giménez Capdevila, S. Michonneau, S. Giner, F. Nadal i C. Guiu.
Foto: J. Pareto (IEC). El motiu gràfic del col·loqui és un detall de l'aiguafort de Murielle Moreau titulat *Les échappées d'âme* (2009).

un canvi tecnològic i per les modificacions politicoadministratives, la qual cosa accelera la mobilitat de la informació i dels capitals amb les persones darrere. El fil de la seva conferència inaugural va descansar sobre aquells quatre eixos, els dos primers en especial, i els *processos de fons* esmentats.

A Catalunya, els processos d'interdependència es manifesten, a parer d'Oriol Nel·lo, en les dinàmiques metropolitanes, les quals configuren la seva realitat territorial ben bé des de fa cinquanta anys. En aquest context, va repassar el fenomen des de perspectives biològiques, sístole-diàstole de població entre corones metropolitanes, i mecàniques, implosió-explosió zonal d'usos del sòl i activitats, dues vessants interpretatives prou ben avingudes per a qüestionar-se, al capdavall, si persistirà la dinàmica actual de reflux de la població de ciutadania espanyola des del centre cap a la perifèria del sistema. És un fenomen nou, generador de problemes i desajustos, els quals precisen, també, nous instruments per al seu bon govern.

És per això que Nel·lo va passar revista de la normativa jurídica d'abast territorial més destacada endegada per la Generalitat de Catalunya durant els darrers vuit anys: la Llei d'urbanisme, la Llei de barris, la Llei de paisatge i la Llei d'urbanitzacions. No va escatimar esforços per a justificar-los en cada cas. Com tampoc no va oblidar de fer-ho en presentar els instruments de planejament supramunicipals per vegueries, el Pla Metropolità de la Regió de Barcelona en especial, amb l'objectiu de reconduir els conflictes, més que no pas obviar-los, per camí dreturer. En aquest context, va trobar manera per a desvetllar l'interès del públic per l'*Anuari Territorial de Catalunya*, exponent prou evident del debat territorial des d'una òptica decididament governamental.

A la mesa, d'esquerra a dreta: S. Clarimont, G. Vergnaud, J. Oliveras i J. Burgueño. Foto: P. Alegre.

L'efecte de les cendres de l'Eyjafjallajökull es va deixar sentir amb força ja al primer taller del Col·loqui, *Organització territorial: divisions i recomposicions*, celebrat el matí del dilluns 19 d'abril. En efecte, dels sis participants previstos només la meitat van poder fer cap a la sala Pere i Joan Coromines de l'Institut d'Estudis Catalans per prendre la paraula en el col·loqui. Román Rodríguez (Univesidade de Santiago de Compostela) va restar a Sant Jaume de Galícia i Martin Vanier (Université Grenoble I) sota l'empara de la Grande Chartreuse. D'altra banda, Joan Romero (Universitat de València) no va poder assistir al taller a causa de circumstàncies familiars greus. A resultes d'aquestes absències obligades, els tres altres comunicants compromesos, Sylvie Clarimont, Guillaume Vergnaud i Josep Oliveras van poder estirar considerablement les intervencions respectives. El professor Jesús Burgueño (Universitat de Lleida) va vetllar pel bon ordre de la sessió i va moderar l'animada discussió subsegüent.

Al segon taller del col·loqui, dedicat al tema *Governança: canvis i resistències*, es va veure afectat ben poc pel col·lapse de les comunicacions aèries europees. Tanmateix, va ser una contrarietat no poder escoltar la de Valerià Paül (Univesidade de Santiago de Compostela) sobre "Desenvolupament territorial i governança dels espais oberts a Catalunya i a Galícia". De ben segur que ens hauria il·lustrat a gratcient sobre una temàtica ben poc treballada. La resta dels comunicants convocats van haver de fer mans i mànigues per a encabir tot allò que portaven al pap per dir en el temps, necessàriament limitat, que disposaven. Així, i successivament, durant la tarda de dilluns dia 19 van intervenir Laia Mojica, Frédéric Tesson, Mariona Tomàs, Emmanuelle Bonerandi-Richard, i Josep Antoni Báuena. Stéphane Michonneau (Casa de Velázquez – EHEHI) va saber posar fre a la comprensible loquacitat dels oradors i oradores des de la seva responsabilitat de moderador del taller.

Les cendres del volcà islandès tampoc no van alterar el torn d'intervencions previst per al tercer taller del col·loqui: *Dinàmiques i construccions transfron-*

A la mesa, d'esquerra a dreta: L. Mojica, M. Tomàs, S. Michonneau i F. Tésson. Foto: P. Alegre.

tereres. Els sis comunicants i la moderadora del debat posterior eren o havien pogut arribar a Barcelona sense entrebancs. Possiblement va ser aquest el taller amb els continguts més compromesos amb allò que s'esperava de la qualificació "a banda i banda dels Pirineus". Malgrat que Antoni Durà, Gemma Mollé, Mita Castañer, Rafael Giménez-Capdevila, Alexis Sancho i Joan Tort representessin el cantó meridional de la serralada, i potser per això mateix, van aconseguir encendre una animada discussió final amb els col·legues "de l'altre cantó". En aquest context, les intervencions de Frédéric Tésson, Sylvie Clarimont i Stéphane Michonneau van ser prou expressives. Claire Guiu (Université de Nantes) hi va posar bon ordre.

A la mesa, d'esquerra a dreta: R. Giménez-Capdevila, Mita Castañer, A. Durà i Claire Guiu. Foto: P. Alegre.

A la mesa, J. Sevilla, C. Guiu i F. Nadal observen la distribució de les corrides dans le Sud-Ouest européen al fil dels comentaris de J.-B. Maudet. Foto: P. Alegre.

El darrer taller del col·loqui, *Cultures i temporalitats de la construcció territorial*, va quedar afectat, de llarg, per l'erupció islandesa. Van ser quatre els comunicants que no van poder fer-hi cap: Marie-Vic Ozouf-Marignier (École des Hautes Études en Sciences Sociales, París), François Aussaguel (Université Montpellier III), Christophe Quéva (Université d'Artois) i Lydia Coudroy de Lille (Université de Lyon II). L'absència de la darrera persona citada encara és més de doldre, atès que havia de pronunciar la conferència de clausura. Sigui com vulgui, les comunicacions efectivament exposades foren les de Juan Sevilla, Jean-Baptiste Maudet, Claire Guiu i Ignasi Aldomà, acomboiats sota la fèrula bonhomiosa de Francesc Nadal (Universitat de Barcelona), moderador d'aquest taller de cloenda del Col·loqui.